

TRADÍCIÓ ÉS KATOLICITÁS

Huszonöt éves a Katolikus Egyház Katekizmusa

2017-ben ünnepeljük a Katolikus Egyház Katekizmusa (KEK) első megjelenésének 25., illetve *editio typica*, azaz hivatalos kiadásának 20. évfordulóját. A fent nevezett dokumentum magában hordozza a katekizmusok nagy hagyományát, melynek ma már külön történelme van. A hitigazságokat és a hitismereteket rendszerezett és egységes keretbe foglaló egyházi tanítás gyökerei visszanyúlnak egészen az ősegyházi időkre. Az első keresztényeket, akik élő szóval és példával neveltek, joggal nevezhetjük egy *catechismus vivendi* közösségnek.¹ Az ókori katekézis a szóbeli tanításra és az igehirdetésre korlátozódik, majd a koraközépkor szociális katekumenátusa után az első millennium környékén megjelennek az első írásba foglalt, rendszerezett magyarázatok a *katekizmusok*.² Történelmi fordulat a Tridenti zsinattal kezdődik, amely a protestantizmus által kiváltott helyzetben hatékony kateketikai válaszra kényszerítette a Katolikus Egyházat. A *Catechismus Romanus* (1566) pótolhatatlan kateketikai és homiletikai segédanyag lett a papok számára, majd azután adták ki a kisebb (regionális, helyi és más sajátos szempontok szerint

---

¹ A pütkösi missziót követően az apostolok maguk tesznek tanúságot hitükről és adják tovább a Jézus Krisztusban felismert üdvösség örömhírét. A tanítás elbeszélések útján történt, a tanúságtétel élő erejével és a Szentlélekre való teljes ráhagyatkozással. A kialakult egyházi formák segítették elmélyíteni a kezdeti hitet, igyekeztek ápolni a születő Istenkapcsolatot, illetve nevelték és tanították a megtérteket. Az Újszövetség könyveiben találunk olyan formulákat, melyek az ősegyház és az ókeresztény kor hitvallását fogalmazzák meg. Ilyen a 1Kor 15,3; a Gal 4,3–7; Apcsel 10, 37–43 részek tartalma.

² Katekizmusnak nevezzük azt a hitismereteket rendszerben bemutató könyvet, amely rövidebb vagy hosszabb magyarázattal mutatja be a keresztény hitigazságokat. Célja, hogy segítsen elmélyíteni a már megszületett hitet, információt közölni és bemutatni az alapvető hitigazságokat. 1281-ben a lambethi zsinat katekizmussá nyilvánította Aquinoi Szt. Tamás *Opuscula* c. művét, mely a Hitvallás, az Úr imádsága, az Üdvözlégység, a Tízparancsolat és a Szentségek magyarázatából állt. Az írásos emlékek alapján meg kell említenünk az angolszász *Alcuin* által összeállított kérdés–felelet formájában rendszerezett hitismereti írást (*Disputatio puerorum per interrogationes et responsiones*), valamint *Honorius Augustodunensis* bencés szerzetes-teológust, akinek teológiai ismeretekről szóló összefoglalója 1101-ben *Elucidarium, sive dialogus de summa totius christianae theologiae* címmel íródott. Az első Katekizmusként kiadott mű 1369-ben jelent meg *Catechismus Vauriensis* néven, amely a francia Lavauri zsinat határozatának lett az eredménye. A XVI. század közepén jelenik meg a Katolikus Egyház által kiadott egyetemes érvényű katekizmus, a *Catechismus ad parochos* (1566), az ún. Római vagy Tridenti Katekizmus, majd Bellarmin Szt. Róbert kateketikai művével (1597), a katekizmusok végtelen sora jelenik meg a világegyházban. A XVII–XIX. századokat a történelem a Katekizmus korszakának nevezi. Vö.: Gianetto, 2006. 7–13.; Landon, 1909. 339.

kidolgozott) katekizmusokat. A világegyházban ezt az időszakot (XVII–XIX. sz.) a katekizmus korának is nevezik, melyet leginkább a *pluriformitás* jellemez. A XIX. században már katekizmusok sora volt jelen a világegyházban, ám a hierarchia tagjai arra törekedtek, hogy ezek helyett egységesebb és összehangoltabb katekizmusok szülessenek.³ Jól ismert példái ennek a X. Pius által kiadott *Catechismo della dottrina cristiana* (1912) vagy éppen a német *Katolikus Katekizmus* (1955). A II. Vatikáni Zsinatot követően a katekizmusok belső tartalmi felépítése és nyelvezte megváltozott, így már nem csak a keresztény tanítást bemutató, hanem a keresztény életre elvezető könyvekről beszélhetünk. Mégis, ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy a katekizmusok egyre kevésbé tudták szolgálni a hitébresztés és az evangelizáció ügyét. A harmadik évezred küszöbén a Szentszék kezdeményezésére új katekizmus kidolgozását határozták el, mert megérett a *pasztorál-kateketikai* pillanat egy új, egyetemes szinten megfogalmazott dokumentum összeállításra.

Szent II. János Pál pápa – aki maga kezdeményezte a KEK létrejöttét – azt kívánta, hogy a készülendő dokumentum hivatkozással szolgáljon a katolikus tanítás oktatásában, különösképpen a helyi katekizmusok összeállításában.⁴

A KEK KIALAKULÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI

Milyen tendenciák előzték meg a KEK kiadását? Legfontosabb kiemelnünk, hogy egyházunk dokumentuma mélyen kötődik a II. Vatikáni Zsinathoz, és kiadása egybeesik a zsinat megnyitásának harmincadik évfordulójával. A XX. század legmeghatározóbb egyházi eseményeként számon tartott zsinat nem beszél *ex professo* a katekizsorról, és bár a katekézis témájára vonatkozó saját dokumentuma még nem született, mégis megállapíthatjuk, hogy elindította a hitre nevelés folyamatában a mára már ismertté vált pasztorális és kateketikai reformfolyamatokat.⁵ A KEK a zsinati megújulás egyik legkézzelfoghatóbb gyümölcse. Egyszerre jelenti a megújulást és az egyház hagyományának, tanításának összefoglalását, mert minden igazi megújulás forrása az egyház hagyománya.

A zsinati kezdeményezéseket követően a Katolikus Egyház Katekizmusának eredeti, konkrét gondolata az 1985-ben tartott Rendkívüli Szinóduson fogalmazódott

³ Az egységesítés folyamatában 1778-ban megjelenik Ausztria és Magyarország első egységes katekizmusa. 1885-ben az Egyesült Államokban kiadják a *Baltimore Catechism* néven ismert első országosan (és egységesen) használt katekizmust. Hasonló módon Franciaországban és Itáliában is megszületnek az első egységesen használt könyvek. Vö.: Gianetto, 2006. 9.

⁴ FD 4.

⁵ Az előkészület során 160 olyan észrevétel érkezett, melyek a katekizmusok és a katekézis gyakorlatának megújítására tesznek javaslatot. A megújulás óvatos utalást tesz a lélektani szempontok figyelembevételére, valamint az új kommunikációs eszközök és módszerek használatára. A zsinati atyák hangsúlyozzák a katekézis krisztocentrikus és kérügmatikus jellegét. Vö.: Biancardi, é.n.

meg először. A rendkívüli szinódus témája: „A II. Vatikáni Zsinat lezárásának 20. évfordulója”, melynek záró üzenetében a szinódusi atyák kifejezték vágyukat az iránt, hogy az Egyház állítson össze egy, az egész egyház számára érvényes, egyetemes katekizmust vagy kompendiumot. Ez a szinódusi javaslat túlmutat a II. Vatikáni Zsinat *Christus Dominus* dekrétumában megfogalmazott rendelkezésen, melyben ezt olvassuk: „Készüljön az egyes nemzetek vagy vidékek körülményeihez alkalmazkodó különleges Direktórium”.⁶ A konstitúcióból vett idézetből világossá válik, hogy a zsinat csupán egy iránymutató dokumentum kidolgozását sürgette, ám ezzel szemben a szinódusi atyák részéről egy sokkal centrálisabb, konkrétabb és doktrinálisabb javaslat született.

Mi okozta a korábbinál lényegesen határozottabb javaslatot? A 60-as években napvilágot látott katekizmusok, különböző hangsúllyal és módszerrel mutatták be a hitigazságokat. Az ún. *tapasztalati katekézis*, mely arra törekedett, hogy az ember életét az evangélium szavaival alakítsa át, elsődlegesnek tekintette az ember egzisztenciális élményeit, prioritásként tekintett az emberi személyre, annak tapasztalataira és az őt foglalkoztató kérdésekre. Az ezzel kapcsolatos kritikák elsősorban azt fogalmazták meg, hogy miközben az antropológiai szempontok – szükségszerűen – érvényesülnek, a katekizmusok megfelelnek a hitigazságok teljesebb bemutatásáról. Az utóbbiakat pedig nem szabad alávetni a tapasztalati dimenzióknak. A hit ugyanis nem csak egy élményszerű kapcsolódás Istenhez, hanem feltételezi az akarati aktust, vagyis azt a személyes döntést, mellyel az ember igent mond Istenre.⁷ A zsinatot követő első évtizedben több olyan katekizmus is megjelent, melyekkel szemben joggal merülhettek fel tartalmi kritikák. Ezek közé tartozik a *Holland Katekizmus* is, mely az ún. modern ember számára íródott, és inkább az érvek szintjén mutatta be az egyház tanítását, viszont tartalmi hiányosságai és tévedései magában a holland egyházban is felháborodást keltettek. Egy szentszéki bizottság vizsgálatát követően, az említett dokumentum további kiegészítésekre és pontosításokra szorult.⁸ Időközben több fórum, szinódus és dokumentum is napirenden tartotta a katekizmus kérdését, így az első Rendes Püspöki Szinódus (1967) tagjai között is voltak olyan felszólalók, akik az egész Egyház számára kidolgozott kateketikai dokumentum kiadását szorgalmazták.

A különböző szintről indult kezdeményezéseknek köszönhetően rövid időn belül megszületett az Általános Kateketikai Direktórium (1971). A mű célja az volt, hogy a zsinat tanításának tükrében mutassa be azokat az alapvető pasztorál-teológiai alapelveket, melyek elősegíthetik Isten igéjének hatékonyabb szolgálatát.

Az említett Direktórium 1985-ben már csak részben volt válasz a szinódusi atyák javaslatára. Továbbra is igényt tartottak egy olyan referencia dokumentumra,

---

⁶ CD 44.

⁷ KÁD 130

⁸ Vö.: Gevaert, 1987. 124.

amely alapja és kiindulópontja lehetett volna a világegyházban összeállított kateketikai segédanyagoknak, illetve helyben szerkesztett katekizmusoknak. Ezzel egy időben a Papi Kongregáció is javaslatot tett *A katolikus tanítás rendszere* címet viselő dokumentum előkészítésére. Ennek kidolgozása a COINCAT⁹ feladata lett volna, de a végleges dokumentumot nem fogadták el. A már sokak által sürgetett egyetemes katekizmus kidolgozásában meghatározó szerepet töltött be a Hittani Kongregáció akkori prefektusa Joseph Ratzinger. A bíboros egy párizsi konferencián elmondott beszédében a katekézis két lényeges hiányosságára hívta fel a figyelmet: az első, a katekizmusnak mint rendszerezett hitigazságok gyűjteményének szem elől vesztese, vagyis a hitre nevelés gyakorlatának azon hiányossága, amely egyre kevésbé veszi figyelembe az egyház által megfogalmazott tanítást mint kiindulópontot. Ennek következtében a felnőtt ember a hit tartalmát nem közvetlen forrásból ismerheti meg, csupán különböző kommentárookra és magyarázó írásokra kell hogy hagyatkozzon. A bíboros meglátása szerint a hitre nevelésnek szüksége van arra a szoros értelemben ismert klasszikus katekizmusra is, amely minden esetben biztosítja az egyház tanítása szerint megfogalmazott hitbéli kifejtést. A második kritika a hittartalom egyik fundamentumára, a dogmákra utalt. A dogmák egyértelmű és világos keretbe helyezik az egyház tanítását, ám ennek mellőzése tévutakat nyithat meg.

SZENTSZÉKI ELŐKÉSZÜLETEK

A színóduusi rendelkezések, valamint a többszöri próbálkozások után, a tanítóhivatal kritikája oda vezetett, hogy 1986. június 10-én II. János Pál pápa létrehozta azt a 12 fős Bizottságot, melynek feladata volt kidolgozni a Katolikus Egyház egyetemes katekizmusát. A pápa által felállított Bizottság élén Ratzinger bíboros állt. A Bizottság 1986 novemberében kezdte meg munkáját, melynek részeként alakult egy operatív szerkesztőbizottság, titkára pedig a mai bécsi bíboros, Christoph Schönborn lett. A szerkesztéssel hét ország püspökeit bízta meg, akiknek feladata volt a pasztorál-teológiai szempontok felelős összehangolása, de meg kell említeni azt a negyvenfős konzultori testületet is, mely szakmai tanácsokkal látta el az előkészítő bizottság munkáját. A végső cél nem az volt, hogy egy teológiai művet alkossanak, hanem hogy megtalálják és felhasználják azokat a forrásokat és alapokat, amelyekből kiindulva a hit tartalmát tisztán és érthetően a mai ember számára közölni lehet. Egyszerű nyelvezetével alkalmazkodni kívánt korunk kultúrájához, és ezzel továbbépíteni a hit és a kultúra közötti dialógust, melyet

⁹ COINCAT (eredeti rövidítése olasz nyelven) Consiglio Internazionale di Catechesi. A Nemzetközi Kateketikai Tanács, amelyet Boldog VI. Pál pápa 1973-ban hozott létre, igyekszik előmozdítani a különböző Püspöki Konferenciák és az Apostoli Szentszék közötti dialógust és tapasztalatcserét, valamint lehetővé teszi az aktuális kateketikai kérdések és javaslatok megtárgyalását.

már akkor is súlyos törés jellemzett: „Korunk sajátos drámája, hogy törés állt be az evangélium és a kultúra között”.¹⁰ A katekizmus és a kultúra kapcsolatáról nyilatkozott Ratzinger bíboros is, aki az előkészítő testület elnökeként egy vissza tekintésében így fogalmaz:

„Kezdetől fogva világos volt, hogy nem beszélhetünk egy »catechismus minor«-ról, melyet helyi szinten iskolai környezetben vagy plébánián lehet majd használni. A kultúrák közötti különbség óriási, ezért lehetetlen volt olyan dokumentumot írni, melyet az egyetemes egyházban bárhol használni lehet. Mindenki számára teljesen világos volt, hogy a nevelői módszerek a helyi viszonyokhoz kell, hogy igazodjanak. Ezt követően egyértelmű lett tehát, hogy egy »catechismus maior«-ban kell gondolkodnunk.”¹¹

MUNKAFOLYAMATOK ÉS KRITIKÁK

Az első előkészületi fázis során (1986–1990) közel ezer észrevétel érkezett, melyeket a világegyház püspökei küldtek el Rómába. A 24 000, témára bontott hozzászólás között kritikák is szerepeltek, mint pl. hogy a tervezett dokumentum tekintélyelvű megfogalmazást használ, nincs hangsúlyossá téve benne az üdvösségtörténet, hiányzik a keleti egyházak felé irányuló figyelem, és kritika illette – az akkor még csak hármás – szerkezeti felépítését, valamint a túlzott intellektuális aspektust. A második munkafázisban (1990–1992) a kritikai észrevételek mentén a Bizottság további négy átdolgozott tervezetet készített, majd végül 1992. február 14-én, Szent Cirill és Metód ünnepén a végleges tervezetet a testület elfogadta és felterjesztette a Szentatyának. A II. János Pál pápa által javasolt tartalmi és fogalmazásbeli változtatások után 1992. április 30-án, V. Szent Piusz pápa emléknapján a Bizottság befejezte munkáját. A KEK francia nyelven összeállított szövegét 1992. június 25-én fogadta el a szentatya, majd ugyanazon év október 11-én, a *Fidei Depositum* apostoli konstitúciót aláírva, megjelent a KEK első kiadása. A KEK elszakíthatatlan a II. Vatikáni zsinattól, hiszen az első szinódusi kezdeményezés a zsinat ünnepélyes bezárásának 20., míg a véglegesített kiadása pedig a zsinat megnyitásának 30. évfordulójára esett. A latin *editio typica*, a katekizmus végleges szövege, egy mintakiadásnak tekinthető, melyet 1997. augusztus 15-én II. János Pál pápa a *Laetamur Magnopere* kezdetű apostoli levéllel hagyott jóvá és tett közzé.

---

¹⁰ EN 20.

¹¹ Ratzinger, 1994. 16.

A KEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A „széleskörű együttműködés gyümölcseként”¹² megszerkesztett katekizmus természeténél fogva a hit alapvető és lényeges ismereteit kívánja rendszerezetten összefoglalni és közvetíteni. Nyelvezetében figyel azokra az egyetemes érvényű társadalmi, egyházi és kulturális jellemzőkre, melyek a XX. századi ember életében jelen vannak. Ennél fogva nem hordoz magában inkulturációs elemeket, mert ezeket meghagyta az országos, regionális vagy a sajátos korosztályok számára összeállított katekizmusoknak. Ezen gondolat mentén az elmúlt huszonöt évben számos korosztályi vagy helyi katekizmus született, melyek antropológiai, kulturális, életállapotbeli jellemzőkre és a KEK által ismertetett szerkezetre építve mutatják be a katolikus hitigazságokat.

A dokumentum alapvető forrásai a Szentírás, az ókeresztény irodalom, azon belül az egyházatyák tanításai, a Liturgia, az Egyházjog és az Egyházi Tanítóhivatal dokumentumai. Reflexiók és érvelések helyett a tiszta katolikus tanítást foglalja össze. A KEK kapcsán címzettekről is beszélnünk kell, hiszen egy olyan egyházi dokumentumról van szó, amely katolicitásában nem csak a tanításra, hanem a címzettjeire is figyelni akart. Elsődleges címzettjei a püspökök, „akik a hit hírnökei”¹³ a részegyházban, valamint a katekézis kiemelt és elsőszámú felelősei,¹⁴ de a címzettek között szerepelnek a teológusok, katekéták és rajtuk keresztül Isten egész népe. Tartalmát tekintve négy alapvető részre épül: mindaz, amit Katolikus Egyház hisz (I.), ünnepel (II.), él (III.) és imádkozik (IV). Az első részben a katolikus hitet a *Credo* mentén mutatja be, majd a második részben az ünnepelt hitet és a szentségi életet részletezi. A harmadik egységben Krisztus személyén keresztül vezet el a Szentlélek által táplált új életre, végül az Isten–ember kapcsolatot az imádság útját bejárva tárja fel előttünk.

Ha a jellemzőkről esik szó, akkor még ki kell térnünk a hit továbbadásának módszertanára is. A KEK nem egy didaktikai mű, így nem alkalmas arra, hogy a hitet önmagában, hatékonyan közvetítse, éppen ezért szükség van arra, hogy a mindenkori nevelő mellérendelje a kateketikai módszerek alkalmazásait.¹⁵ Egy olyan eszközről, szintézisről beszélünk, melynek alkalmazásakor mindenképpen szükséges, hogy a kulturális és életkori sajátosságokat a legteljesebb mértékig figyelembe vegyék.

¹² FD

¹³ LG 25

¹⁴ KÁD 222.

¹⁵ KÁD 124.

ÖSSZEGZÉS

A Katolikus Egyház Katekizmusa egyházunk pótolhatatlan kateketikai dokumentuma, mely ún. *multi*-világunkban és a relativista szemléletek kereszttüzében segít megtalálni hitünk biztos támpontjait. A hit igazságainak helyes ismerete hozzájárul a keresztény-katolikus identitás megerősítéséhez, amelyben a katekizmus egyedülálló és hiteles szerepet tölt be. Úgy tekintünk rá, mint *summa fidei*, a keresztény hit tartalmának összefoglalása, amely elénk vetíti mindazt, amit az egyház hisz, valamint úgy tartjuk a kezünkben, mint a hitre nevelés alapvető eszközét. Az újevangelizáció korában továbbra is fontosnak tekintjük az isteni kinyilatkoztatásból megismert *Igazság* hiteles magyarázatát, melynek a katekizmus ad formai keretet. Evangelizációs célját a tartalom, a tanúságtétel és missziós öntudat összhangjában érheti el, ezért minden egyházi tevékenység során biztos alapnak bizonyul. A KEK mint a zsinat gyermeke ma is segíti „a gondolkodásmód, a cselekvés, az erkölcs, az erkölcsi erő, az öröm és a remény megújulását.”¹⁶

Ft. Serfőző Levente
teológia tanár

Gál Ferenc Főiskola Gyakorlati Teológia Tanszék

RÖVIDÍTÉSEK

KÁD – Katekézis Általános Direktórium

FD – Fidei Depositum

LG – Lumen Gentium

CD – Christus Dominus

FELHASZNÁLT IRODALOM

VI. Pál: *Evangelii Nuntiandi kezdetű apostoli buzdítása, a Katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez az evangelizációról a mai világban*. Budapest, Szent István Társulat, 2012.

A Katolikus Egyház Katekizmusa. Budapest, Szent István Társulat, 1994.

Biancardi, Giuseppe: *Il Catechismo della Chiesa Cattolica. Storia, accoglienza e discussioni a vent'anni dalla sua pubblicazione*. In: Placida Flavio: *Il Catechismo della Chiesa Cattolica a 20 anni dalla sua pubblicazione*. Torino, Elledici, 2013.

---

¹⁶ FD 1.

Biancardi, Giuseppe: *Storia della catechesi*. é.n.

Diós István: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest, Szent István Társulat, 2000.

Gevaert, Joseph: *Dizionario di Catechetica*. Torino, Elledici, 1987.

Klérus Kongregáció: *A katekézis általános direktórium*. Budapest, Szent István Társulat, 1998.

Ratzinger, Joseph: *Breve introduzione al Catechismo della Chiesa cattolica*. Roma, Citta Nuova, 1994.

Gianetto, Ubaldo: *I catechismi nella storia: nascita e sviluppo del «genere» catechismo e sua attualità*. In: *Credere Oggi*, 26/3. (2006) 7–20.

Landon, Edward: *A Manual of Councils of the Holy Catholic Church*. Edinburg, John Grant, 1909.